

Buđenje Bliskog istoka

Promene koje su zahvatile decenijama "zamrznuti" arapski svet na Bliskom istoku i u Severnoj Africi, predstavljaju možda najznačajniji svetski događaj od terorističkih napada 11. septembra 2001. godine.

Protesti su počeli u Tunisu kada se nesrećni i visokoobrazovani ulični prodavac voća polio benzinom i zapalio zato što su mu policajci iz obesti uništili kolica na kojima je prodavao voće, od čega je izdržavao porodicu. Gnev njegovih sugrađana zbog samoubistva mladića proširila se brzinom koju niko nije očekivao na sve gradove ove mirne, i od strane analitičara zaboravljene zemlje. Tako je nastala "revolucija jasmina" koja se, uz desetine mrtvih i stotine ranjenih, završila tako što su tunižanske oružane snage i narod "ruku pod ruku zamolili" predsednika **Zin al-Abidin Ben Alija** da napusti zemlju. Bivši tunižanski predsednik odleteo je 14. januara, zajedno sa brojnim članovima porodice svoje supruge koja je uspešno kontrolisala državne resurse, u Saudijsku Arabiju, pošto mu je Francuska, koja ga je godinama podržavala - uskratila gostoprimstvo. Bivši tunižanski predsednik i njegova svemoćna supruga **Lejla Trabelsi** pobrinuli su se za miran život u izbeglištvu, tako što su u avion ukrcali 1,5

tonu zlata. Posle njihovog bekstva, Tunis je počeo da živi slobodno.

U trenutku dok nastaje ova analiza formira se tranziciona vlada kao i komisije za pomirenje. Zemlja se demokratizuje. Preko 1 200 političkih disidenata pušteno je na slobodu ili se vratilo u zemlju, a kamenčić koji je pokrenuo lavinu, počeo je da se širi kao požar po arapskom svetu.

Tunis će sledeće sedmice ukinuti vanredno stanje koje je svrgnuti predsednik Ben Ali uveo prošlog meseca na vrhuncu antivladinih protesta, a Evropska unija je zamrznula imovinu bivšeg predsednika, njegovih rođaka i saradnika.

Ovu odluku je Evropska komisija donela posle konsultacija sa novom tunižanskom vladom. Tunis je izdao međunarodnu poternicu za bivšim predsednikom, optužujući ga da je ilegalno izneo novac iz zemlje.

Samospaljivanje nesrećnog prodavca voća sa fakultetskom diplomom pokrenulo je revoluciju jasmina, ali su njeni uzroci mnogo dublji.

Osnovni razlog je nezadovoljstvo tunižanskog naroda životnim standardom, poskupljenje hrane, sve manje radnih mesta, korupcija i represija policije. Pored toga, bivši predsednik Ben Ali je otvorio zemlju prema svetu posredstvom turizma i pod uticajem svoje supruge veoma mnogo učinio za obrazovanje i prava žena. Tako je u Tunisu nastala srednja klasa koja ima kontakt sa svetom, obrazuje se ali nije zastupljena u organima koji upravljaju državom. Ta frustrirana srednja klasa uz mlade visokoobrazovane ljude, koji nisu mogli da nađu posao, iznela je revoluciju jasmına.

Nedugo zatim, 25. januara, protesti su počeli u Egiptu. Sekularni omladinski pokret "6 april" pozvao je, zajedno sa grupom nevladinih organizacija, građane na protest protiv predsednika **Hosnija Mubaraka** i njegove vlasti. Zanimljivo je da egipatski pokret "6. april" kao svoj simbol koristi stisnutu pesnicu koja je bila simbol srpskog studentskog pokreta "Otpor" koji je u kasnim devedesetim godinama prošlog veka pokrenuo proces promena u Srbiji, koje su dovele do pada sa vlasti srpskog predsednika Slobodana Miloševića i demokratizacije ove zemlje. Posle srpske demokratske revolucije iz oktobra 2000. godine, srpski studenti, koji su osmislili jedinstven način nenasilnog otpora nedemokratskom režimu, postali su uzor

mnogim omladinskim demokratskim pokretima širom sveta.

Zastave tih pokreta sa stisnutom pesnicom vijorile su se tokom demokratskih promena u Gruziji i Ukrajini, kao i na protestima u Iranu, Libanu i mnogim drugim zemljama širom sveta. Osim simbola, ovi mladi ljudi su primenjivali metode nenasilne borbe osmišljene u srpskoj demokratskoj revoluciji.

Poziv sekularnog egipatskog pokreta "6. april" građanima da izađu na ulice iznenadio je i režim predsednika Hosnija Mubaraka, koji Egiptom vlada čvrstom rukom u uslovima skoro trodecenijskog vanrednog stanja, i moćnu opoziciju islamističku grupaciju Muslimansko bratstvo. Taj poziv je bio hrabar i rizičan. Odziv je bio neočekivan. Oslanjajući se na nove medije, pre svega „facebook“ i „twitter“, koji sve više postaju zaštitni znak novih demokratskih pokreta, mladi egipatski studenti uspevaju da okupe prvo hiljade, pa potom desetine hiljada, i na kraju više stotina hiljada šarolikih predstavnika najrazličitijih društvenih grupa u Egiptu. To je siguran znak da pokret uzima maha i da je postao narodni. Devet dana kasnije, Egipt je na rubu promene. Stotine hiljada ljudi

demonstriraju ulicama Kaira, ali i Aleksandrije i Sueza, policija se povukla sa ulica, građani patroliraju svojim komšilukom, a egipatska vojska je saopštila da su zahtevi građana "legitimni". Kao i u Tunisu, vojska je u Egiptu stala na stranu naroda. Pokušaj predsednika Mubaraka da organizuje kontramiting svojih pristalica izazvao je ogromne sukobe, desetak poginulih i skoro hiljadu povređenih. Vojska je stala na stranu onih koji traže Mubarakov odlazak i pucala na pristalice sadašnjeg predsednika Egipta koji su pokušali napad na demonstrante. Mubarak nije uspeo da preokrene situaciju i pritisak da napusti svoj položaj raste iz dana u dan. Pošto je više od million građana Egipta u "Danu odlaska" 4. februara tražilo da egipatski predsednik napusti zemlju, predsednik SAD **Barak Obama** pozvao je svog egipatskog kolegu Hosni Mubaraka "da čuje glas naroda" i da na osnovu toga odluči šta je najbolje. Ipak, Obama je odbio da odgovori direktno na pitanje da li Mubarak treba da siđe sa vlasti.

Događaji u Tunisu i Egiptu zaista su "razdrмали" decenijama učmali prostor Bliskog istoka i Severne Afrike, gde su se decenijama baškarili uglavnom "nasledni" arapski nedemokratski režimi. Demonstracije izbijaju u Jemenu, Alziru, Jordanu. Maleziji, Turskoj pa čak i Sudanu - krajnje nestabilnom nakon nedavnog

referenduma kojim je Južni Sudan postao najmlađa država na svetu.

Građani arapskih zemalja više ne žele da neko drugi odlučuje o njihovoj sudbini.

Zanimljivo je da protesti u ovim zemljama nisu izbili zbog islama, niti ih predvode radikalne islamske grupe. Građani na protestima ne traži veću islamizaciju zemlje, uvođenje šerijatskog prava ili rat sa SAD. Građani traže odlazak autoritarnih režima, demokratiju, slobode, posao i život dostojan čoveka. Proteste, kako u Tunisu, tako i u Egiptu, nisu organizovale opozicione stranke. Oni su izbijali na poziv sekularnih omladinskih pokreta. Sve što se desilo u ovim zemljama posledica je siromaštva, nezaposlenosti, nedostatka hrane i posla za sve brojnije mlado stanovništvo. Prosečna starost u Egiptu je 24 godine! Na vlasti u ovim zemljama su bili korumpirani autoritarni režimi koji su ograničavali demokratska prava i slobode građana, u kojima je mali broj ljudi živeo faraonski, a većina građana u bedi; režimi koje je odlikovao nepotizam, neefikasnost, korupcija i vladavina čvrstom rukom uz pomoć policije i vojske. Svetska ekonomska kriza dodatno je oslobila ekonomiju ovih zemalja. Živelo se teže, posla je bivalo sve manje, a mladih i visokoobrazovanih ljudi sve više. Ovi mladi ljudi naviknuti na internet, „facebook“, „twitter“ i druge

društvene mreže, koji komuniciraju sa svetom, počeli su da se bore za novu budućnost u kojoj nema mesta kako za nedemokratski način vladanja sadašnjeg arapskog režima, nepotizam i korupciju tako ni za religiozne i ideološke priče prošlosti koje propagira radikalna, islamska opozicija.

Uostalom, ne treba zaboraviti prošlogodišnje demonstracije u Iranu koje su izbile zbog izborne krađe u organizaciji sadašnjeg iranskog predsednika **Mahmuda Ahmedinedžada**. Masovne demonstracije predvodili su iranski studenti a meta je bio radikalni i represivni islamski režim. Iranski student su tražili isto što i demonstranti u Tunisu ili Egiptu – više demokratije, ljudska prava, posao i slobodu. Represivni iranski režim ugušio je demonstracije u krvi, ali jasno je da demokratske promene koje se dešavaju u arapskom svetu u skoroj budućnosti neće moći da zaobiđu ni Iran. Ova zemlja, poput Egipta, ima veoma mlado stanovništvo, sve je više visokoobrazovanih ljudi koji su upoznati sa događajima u svetu, a sve je manje posla. Iran, osim nesposobne i korumpirane vlasti, ima problem i sa ekonomskim sankcijama međunarodne zajednice, što ekonomsku situaciju čini još težom. Događaji u Iranu su i potvrda da na meti promena u arapskom svetu nisu samo vlasti koje saraduju sa Sjedinjenim američkim državama (SAD), već

nedemokratski režimi. Po čemu se, dakle, ovi protesti razlikuju od protesta protiv totalitarne vlasti u bivšoj istočnoj Evropi? Upravo zato, ovi protesti dobijaju široku podršku širom sveta. Oni jesu iznenadili svet, ali su velika šansa za arapski svet da krene put demokratije, poštovanja ljudskih i manjinskih prava, slobodnog tržišta i slobode.

“Arapsko proleće” u Egiptu i Tunisu poslalo je jasnu poruku da su autoritarnim i korumpiranim režimima, ukoliko ne sprovedu duboke društvene i ekonomske reforme - dani odbrojani.

Pokazalo se da diktatori u sukobu sa narodom više ne mogu da računaju na lojalnost sopstvenih oružanih snaga.

Oficiri su stali na stranu naroda i naredili svojim šefovima da napuste zemlju ne bi li tako sačuvali svoje pozicije. Niko još uvek ne zna u kom pravcu će arapski svet krenuti posle “proleća”? Da li će pobediti turski ili iranski politički model? Zapad bi, naravno, više voleo da se nove vlade u arapskim zemljama ugledaju na Tursku, jer je ova zemlja uspeła da izgradi snažno civilno društvu uz umerene islamiste koji su na vlasti. Ipak, da bi se ostvario turski scenario, potreban je još jedan važan preduslov – prozapadno orjentisana vojska, kakva postoji u Turskoj, koja je članica

NATO. Upravo zato, ima se utisak da SAD veoma mnogo rade sa oružanim silama Tunisa i Egipta. Za sada se u tome uspešno. Oružane snage Tunisa i Egipta stale su na stranu naroda, usprotivile se diktatorima i ojačale svoj uticaj u društvu. Turska je poslednje decenije postala veoma uticajan igrač na Bliskom istoku, a istovremeno je kandidat za člana Evropske unije. Evropljani su do sada držali Tursku na pristojnoj razdaljini, ali posle svega što se dešava u arapskom svetu, Turska sve više dobija na značaju. Upravo zbog toga, realno je očekivati da se Turska više približi EU. Ukoliko zemlje Bliskog istoka krenu put demokratije uz snažne prazopadne oružane sile i izgradnju civilnog društva, biće u stanju da budu jača prepreka radikalnim islamistima koji su do sada svoju snagu crpeli u nezadovoljstvu naroda nedemokratskim i korumpiranim režimima.

Da li su se ovi događaji mogli predvideti, pitanje je kojim se bave kako analitičari, tako i najveće svetske sile poput Sjedinjenih američkih država. Uostalom, generalni sekretar NATO **Anders Fog Rasmussen** ocenio je događaje u arapskom svetu kao **“tektonski poremećaj”**, rekavši da je na **“kocki novi svetski poredak”**. Začuđuje kako je najveća svetska sila bila zatečena događajima u arapskom svetu. Uhvaćeni bez pravog odgovora, sa dugogodišnjim geostrateškim interesima, vojnim i

političkim partnerstvom sa arapskim liderima, pre svega Mubarakom, Sjedinjene američke države imaju pred sobom veliki izbor i šansu - da podrže autokrate, koje su im decenijama saveznici, ili narod tih zemalja, koji se zalaže za univerzalno prihvaćene vrednosti slobode i izborne demokratije. Kada bi to bio jedini izbor, odluka SAD bi bila laka. Najveća svetska sila se, međutim, plaši da bi uspostavljanje demokratije u Egiptu moglo da znači pobeđu za sada jedine organizovane opozicione partije **“Muslimanska Braća”**, koja u svom programu ima previše religioznih komponenti za aktuelnu američku administraciju.

Sada se tek vidi koliko je bilo pogrešno oslanjati se decenijama na korumpirane diktatore koji su **“saveznici”**, a ne pomagati razvoj građanskog društva i demokratije koje bi samo po sebi bilo brana islamskom ekstremizmu.

SAD kao da nisu ništa naučile iz iranskog slučaja u kome su sedamdesetih godina prošlog veka u potpunosti podržavali korumpirani i nenarodni režim iranskog šaha **Reze Pahlavija**. Pad šahovog režima doveo je do stvaranja Islamske republike Iran, autoritarne i nedemokratske države koja je napravila mnogo problema u svetu. Zato je sada važno uložiti sve napore da u oslobođenim zemljama arapskog sveta

pobedi demokratija i da se formira sekularno i uspešno društvo nalik na Tursku. Ipak, primetno je da su SAD veoma prisutne na terenu. Ohrabreni činjenicom da na demonstracijama u Tunisu i Egiptu nema "anti-amerikanizma", SAD uglavnom rade sa oružanim snagama koje su "prozapadno" orjentisane i koje imaju podršku naroda koji se buni. Smatra se da su SAD veoma uticale na odluke oružanih snaga Tunisa i Egipta da se ne suprostave pobunjenom narodu, već da stanu na njegovu stranu i ne podrže korumpirane diktatore.

Svoje mesto u arapskoj demokratskoj revoluciji pokušava da pronađe i Evropska unija. Šefovi država i vlada članica EU sastali su se kako bi raspravljali o događajima u Tunisu i Egiptu. Predsednik Evropskog saveta **Herman Van Rompej** izjavio je da EU "želi da podrži brzu promenu na najbolji i najefikasniji način" i dodao da Tunis i Egipat "nisu samo geografski susedi EU, već one takođe dele zajedničke vrednosti u kreiranju šire zajednice". Grčki premijer **Jorgos Papandreu** najavio je put u Egipat kako bi se sastao sa egipatskim predsednikom Mubarakom i ubedio ga da se povuče. Mubarak će očigledno razgovarati sa evropskim predstavnicima, ali ne i sa predstavnicima SAD. Izaslanik predsednika SAD, Baraka Obame, boravio je dva dana u Kairu, bezuspešno

pokušavajući da se sastane sa egipatskim predsednikom. SAD će očigledno zadržati uticaj na oružane snage ovih država, ali EU ima veliku šansu da proširi svoj uticaj na Bliski istok, za čiju je stabilnost veoma zainteresovana.

Vratimo se na početak naše priče. "Arapsko proleće" je počelo kada se samozapalio nesrećni visokoobrazovani prodavac voća kome je policija iz obesti uništila kolica na kojima je prodavao svoje proizvode. Prodavac voća nije imao posao, jedva je prehranjivao svoju porodicu, a cene su rasle. Dakle - sve je počelo zbog ekonomije. Možda i zato su čelnici velikih poslovnih grupacija sa tradicionalnog skupa u švajcarskom gradiću Davos - ovogodišnji Svetski ekonomski forum (SEF) - koji je održan u vreme protesta u Tunisu i Egiptu, uputili poziv i obećanje "da će osigurati da siromašni imaju koristi od oživljavanja svetske privrede", kao i da je potrebno "da privredni rast bude obuhvatan" ili će "čovečanstvo biti suočeno sa mnogo više nemira nego što su nedavni u Tunisu ili sadašnji u Egiptu". Konstatovano je da se u narednim decenijama očekuje povećanje cena hrane i energenata, što će mnoge manje razvijene zemlje dovesti u veoma tešku poziciju, a njihove vlade u situaciju da budu nestabilne. Zato je jedan od govornika upozorio prisutne političare i biznismene da "rizikuju da se suoče sa besom običnih ljudi" i poručio da „ne

čekaju da se ono što se dogodilo u Tunisu” dogodi i njima. Učesnici Foruma izrazili su zabrinutost “zbog povećanje cena hrane, koje je jedan od razloga za nedavne antivladine proteste u Aziji i na Bliskom istoku”. Konstatovano je “da bi rast cena hrane mogao da izazove povećanje inflacije sa političkim posledicama u svetu”.

Upravo tu leži rešenje problema pred kojim se svet nalazi. Ili će razvijene zemlje pristati da podele deo svog bogatstva sa manje razvijenim i siromašnim zemljama, ili će desetine vlada širom sveta, uključujući i Evropu, postati nestabilne, što može da ugrozi opštu bezbednost planete.